

 **„Jeśli wasza sprawiedliwość nie będzie większa niż uczonych w Piśmie i faryzeuszów” (Mt 5,20).
O sprawiedliwości „większej” w Ewangelii wg św. Mateusza**

Streszczenie: Pojęcie sprawiedliwości ma wiele znaczeń i może być różnie rozumiane. Przedmiotem naszego zainteresowania jest rozumienie sprawiedliwości na kartach Pisma Świętego, a zwłaszcza tzw. sprawiedliwości większej „niż uczonych w Piśmie i faryzeuszów” (Mt 5,20). W Starym Testamencie sprawiedliwość jawi się jako podstawowy przymiot Boga, mowa jest też o sprawiedliwości ludzkiej. Jezus wymaga od swoich uczniów, aby ich sprawiedliwość nie będzie większa niż uczonych w Piśmie i faryzeuszów” (Mt 5,20) i wyjaśnia na czym powinna ona polegać. Uczniowie Chrystusa winni dążyć do doskonałości i stawać się dziećmi Ojca.

Słowa kluczowe: sprawiedliwość, „większa” sprawiedliwość, Kazanie na Górze, faryzeusze, uczeni w Piśmie

**“If Your Uprightness Does not Surpass that of the Scribes and Pharisees” (Mt 5:20).
About “Surpassing” Righteousness in the Gospel According to St. Matthew**

Abstract: The concept of justice has many meanings and can be understood in different ways. The subject of our interest is the understanding of justice in the pages of Holy Scripture, especially the so-called righteousness surpassing that of “the scribes and Pharisees”. In the Old Testament, justice appears as a basic attribute of God, and human justice is also mentioned. Jesus demands from his disciples that their righteousness be greater than that of the scribes and Pharisees (Mt 5:20) and explains what it should consist in. Disciples of Christ should strive for perfection and become children of the Father.

Keywords: righteousness, “surpassing” righteousness, Sermon on the Mount, Pharisees, scribes

Wprowadzenie

Pojęcie sprawiedliwości ma wiele znaczeń i może być różnie rozumiane. Już żyjący w IV w. p. Chr. w grecki filozof Arystoteles (384-322 p. Chr.) zauważa, że „Sprawiedliwość” i „niesprawiedliwość” zdają się być wieloznaczne, lecz że różne ich znaczenia są bardzo do siebie zbliżone, przeto wieloznaczność uchodzi tu uwagi, nie jest tak oczywista, jak bywa wówczas, kiedy różnica znaczeń jest dużo większa” (Kleszcz 1999, 31). Termin „sprawiedliwość” odnosić się może do postępowania, działania i zachowania się człowieka, może opisywać jego przymiot czy cechę, ale również sposób podziału dóbr, czyli struktury dystrybucji. Arystoteles wyróżniał sprawiedliwość rozdzielczą i sprawiedliwość wyrównawczą (Arystoteles 2007, 1130b-1131b). Współcześnie możemy mówić m.in. o takich typach sprawiedliwości, jak: sprawiedliwość rozdzielcza, sprawiedliwość wyrównawcza, sprawiedliwość prawna, sprawiedliwość moralna, sprawiedliwość proceduralna, sprawiedliwość społeczna i sprawiedliwość międzynarodowa (Šimo 2009, 91-122). Przedmiotem naszego zainteresowania jest rozumienie sprawiedliwości na kartach Pisma Świętego, a zwłaszcza tzw. sprawiedliwości większej „niż uczonych w Piśmie i faryzeuszów” (Mt 5,20).

1. O sprawiedliwości w Starym Testamencie

W księgach Starego Przymierza sprawiedliwość jawi się jako podstawowy przymiot Boga. Prawdę tę wypowiada już faraon po doświadczeniu plagi gradu: „Zgrzeszyłem tym razem. Pan jest sprawiedliwy (*haššaddiq*), a ja i lud mój jesteśmy winni” (Wj 9,27). W hymnie Mojżesza (Pwt 32,1-43) już na początku wystawiana jest sprawiedliwość Boga:

„On Skałą, dzieło Jego doskonałe,

bo wszystkie drogi Jego są słuszne;

On Bogiem wiernym, a nie zwodniczym,

On sprawiedliwy i prawy” (*šaddiq wejāšār hu*) (Pwt 32, 4).

Obraz Boga – Skały nie tylko uwypukla Jego doskonałość, wierność, prawość i niezawodność, lecz także stanowi zaproszenie i wezwanie skierowane do ludzi, aby w taki sposób postępować zarówno wobec Boga jak i innych ludzi (Dąbek 2014, 11-12).

Boża sprawiedliwość rozciąga się na całe stworzenie. Warto wspomnieć skierowane przez Mojżesza do Izraelitów wezwanie do obrzezania serc z Pwt 10,16-18: „Dokonajcie więc obrzezania waszych serc, nie bądźcie [nadal] ludem o twardym karku. Albowiem Pan, Bóg wasz, jest Bogiem nad bogami i Panem nad panami, Bogiem wielkim, potężnym i straszliwym, który nie ma względu na osoby i nie przyjmuje podarków. On wymierza sprawiedliwość (*ōšeh mišpaṭ*) sierotom i wdowom, miłuje cudzoziemca, udzielając mu chleba i odzienia”.

„Wymierzanie sprawiedliwości”, a właściwie wydanie wyroku, sądu, oznacza tu troskę o ubogich i potrzebujących pomocy, za jakich uważano sieroty i wdowy, oddawanie komuś tego, co niezbędne do życia (Najda 2016, 75-77).

Dotknięty ślepotą Tobiasz zasmucił się bardzo, wzdychał i płakał, jednakże „wśród westchnień” (Tb 3,1) wypowiada słowa modlitwy:

„Sprawiedliwy jesteś, Panie,
i wszystkie dzieła Twoje są sprawiedliwe.
Wszystkie Twoje drogi są miłosierdziem i prawdą,
Ty sądzisz świat” (Tb 3,2).

Bóg jako Pan świata i ludzi jest bowiem „sprawiedliwy, miłosierny i wierny”. Te trzy cechy Boga, występujące także w innych tekstach starotestamentalnych, takich jak np. Ps 11,7; 119,137; 145,17; Ezd 9,15; Ne 9,33; Jr 12,1; Dn 9,14, Ba 2,9 stanowią nie tylko Tobiaszowy „apel do Bożej sprawiedliwości”, lecz „pochwałę Boga jako wzoru moralnego” (Wojciechowski 2005, 69).

Sprawiedliwość Boga jako Jego podstawowy przymiot wysławiana jest wielokrotnie w psalmach. Przejawia się ona w sądach i karach zsyłanych na ludzi, którzy nie postępują sprawiedliwie. I tak np. czytamy:

„Bo Ty nie jesteś Bogiem, któremu miła nieprawość, złego nie przyjmiesz do siebie w gościne.
Nieprawi nie ostoją się przed Tobą.
Nienawidzisz wszystkich złoczyńców, [...] O Panie, prowadź mnie w swej sprawiedliwości” (Ps 5, 5-6. 9).

Czy w innych psalmach:

„Pan jest sprawiedliwy (*ṣaddīq*), miłuje sprawiedliwość (*ṣedāqoḥ* 'āhēb),
ludzie prawi zobaczą Jego oblicze” (Ps 11,7).
„Panie, [...] wybaw mnie w swej sprawiedliwości” (Ps 31, 2);
„On miłuje prawo i sprawiedliwość” (Ps 33,5; por. 37, 28; 99, 4);
„Osądź mnie, Panie, Boże mój, w Twej sprawiedliwości, [...] A język mój będzie głosił Twoją sprawiedliwość” (Ps 35,24.28);
„Twoja sprawiedliwość – jak najwyższe góry;
Twoje wyroki – jak Wielka Otchłań;
niesiesz, Panie, ocalenie ludziom i zwierzętom, [...] Zachowaj łaskę Twą dla tych, co Ciebie znają,
i sprawiedliwość Twą dla ludzi prawego serca!” (Ps 36,7.11);

W Księdze Psalmów spotykamy też pochwałę sprawiedliwości Boga przejawiającą się w stworzeniu i panowaniu nad światem. Wystarczy przytoczyć słowa Ps 71:

„Wyrwij mnie i wyzwól w Twej sprawiedliwości,
nakłoń ku mnie swe ucho i ocal mnie! [...] Moje usta będą głosić Twoją sprawiedliwość,
przez cały dzień Twoją pomoc,

bo nawet nie znam jej miary.

Wejde, głosząc wspaniałe czyny Pana

i będę przypominał Jego tylko sprawiedliwość [...]

[moc] Twego ramienia głosić będę,

całemu przysłemu pokoleniu – Twą potęgę,

i sprawiedliwość Twą, Boże, sięgającą niebios,

którą tak wielkich dzieł dokonałeś,

o Boże, któż jest równy Tobie? [...]

Również mój język przez cały dzień

będzie głosił Twoją sprawiedliwość” (Ps 71,2. 15-16. 18-19. 24);

czy Ps 97:

„Obłok i ciemność wokoło Niego,

sprawiedliwość i prawo podstawą Jego tronu [...]

Niebiosa głoszą Jego sprawiedliwość,

a wszystkie ludy widzą Jego chwałę” (Ps 97, 2. 6).

Wśród wielu tekstów wysławiających sprawiedliwość Boga znajdujemy też i takie, w których sprawiedliwość okazuje się inna od oczekiwań człowieka. Odpłata za popełnione zło nie przychodzi bowiem od razu i nie zawsze dostrzegają ją ludzie skrzywdzeni. Następuje jednak prośba o pomoc i interwencję Boga, który ukarze czyniących nieprawość (Dąbek 2014, 36). Dobrym przykładem są teksty psalmów:

„Lepsza jest odrobina, którą ma sprawiedliwy, niż wielkie bogactwo występnych,

bo ramiona występnych będą połamane,

a sprawiedliwych Pan podtrzymuje.

Pan zna dni ludzi bez zarzutu,

a ich dziedzictwo trwać będzie na wieki” (Ps 37,16-18);

Czy choćby:

„Chociaż występni plenią się jak zielsko

i złoczyńcy jaśnieją przepychem,

i tak [idą] na wieczną zagładę” (Ps 92, 8); por. Ps 73,1-4;

„Powstań, Ty, który sądzisz ziemię,

daj pysznym odpłatę!

Jak długo występni, Panie,

jak długo będą się chełpić występni o Panie,

Jak długo będą się chełpić występni” (Ps 94, 2-3).

Podobne wątpliwości wyraża też Hiob

„Czemż to żyją grzesznicy? Wiekowi są i rosną w siłę.

Wraz z nimi trwale ich potomstwo:

przed ich oczyma są ich latorośle.

Ich domy są bezpieczne, bez strachu,

gdyż Boża różga ich nie dosięga. [...]

Pędzą dni w dobrobycie,
w spokoju zstępują do Szeolu” (Hi 21, 7-9. 13)

W Starym Testamencie bardzo często mowa jest też o sprawiedliwości ludzkiej, której podstawą i uzasadnieniem jest sprawiedliwość Boga. Człowiek jako korona stworzenia, jako jedyne stworzenie, którego Bóg chciał dla niego samego, stworzone „na obraz i podobieństwo Boże” (por. Rdz 1, 26-27), „powinien naśladować Boga, również postępując sprawiedliwie, oddając cześć Bogu jako Stwórcy i największemu Dobroczyńcy, oraz postępować sprawiedliwie i życzliwie wobec innych ludzi” (Fischer 2015, 64-66).

Za sprawiedliwego lub niesprawiedliwego uważano kogoś, kto opowiada się za sprawiedliwością wobec niewinnej lub potrzebującej osoby. Dobrym przykładem jest tu wypowiedź Hioba (Hi 29,12-17):

„Bo ratowałem biednego przed moźnym,
sierotę, co nie miał pomocy.
Nędzarze składali mi dzięki
i serce wdowy radowałem.
Zdobiła mnie dotąd uczciwość,
prawość mi płaszczem, zawojem.
Niewidomemu byłem oczami,
chromemu służyłem za nogi.
Dla biednych stałem się ojcem,
pomagałem w sporze i nieznanomemu,
rozbijałem szczękę łotrowi
i wydzierałem mu łupy z zębów” (Fischer 2014, 74-76).

W Księdze Przysłów piętnowane jest pogwałcenie prawa sprawiedliwych:

„Dla sprawiedliwego i kara grzywny niedobra,
zbić różgą zacnego to przeciw prawości” (Prz 17,26).
„Niedobrze winnego popierać,
krzywdząc prawego w sądzie” (Prz 18,5).

Również w księgach prorockich znajdujemy potępienie takich praktyk. W Iz 5,23 czytamy:

[Biada] „Tym, którzy za podarek uniewinniają winnego,
a sprawiedliwego odsądzają od prawa” (por. Iz 29,31; Am 2,6; 5,12; Ha 1,4).

Wielokrotnie spotykamy w księgach Starego Testamentu przeciwstawienie postawy i postępowania ludzi sprawiedliwych i niesprawiedliwych. Wystarczy przytoczyć u takie teksty, jak np. Ps 1,5-6; 7,10; 11,5; 34,22; 37,16-17; 75,11; 125,3; Prz 3,33; 10,6-7.11.16.28; Koh 3,17; 8,14; 9,2; Mdr 4,16; Rdz 18,23-25; 2Sm 4,11; Neh 9,33; Ez 18,24; 33,12; Ml 3,18). Człowiek sprawiedliwy różni się od niesprawiedliwego swoim podejściem do Prawa (Prz 28,1-4), nad którym „rozmyśla dniem i nocą” (Ps 1,2).

„Jest on jak drzewo zasadzone nad płynącą wodą,

które wydaje owoc w swoim czasie,
a liście jego nie więdną:
co uczyni, pomyślnie wypada” (Ps 1,3).

Sprawiedliwi trzymają się Boga Jahwe (Prz 18,10), który „jest blisko skruszonych w sercu i wybawia złamanych na duchu” (Ps 38,19). Również w doświadczeniach nieszczęść Pan „wybawia” sprawiedliwego ze wszystkich (Ps 38,20). Pomyślność i niepowodzenia człowieka nie są wynikiem jego postępowania, lecz działania Boga (Fischer 2015, 66-67), który wstawia się za sprawiedliwym, a niesprawiedliwego karze bądź unicestwia (Rdz 18,23-25). W sytuacji sukcesów i powodzenia niesprawiedliwych, a klęski sprawiedliwego wytłumaczenie daje Koh 7,15-16:

„Wszystko widziałem za marnych dni moich:
tu sprawiedliwy, który ginie przy swej sprawiedliwości,
a tu złoczyńca, który przy złości swej długo żyje.
Nie bądź przesadnie sprawiedliwy
i nie uważaj się za zbyt mądrego!
Dlaczego miałbyś sobie sam zgotować zgubę?”

Swoistym podsumowaniem i zachętą do bycia sprawiedliwym są słowa z Ha 2,4: „Oto zginie ten, co jest ducha nieprawego, a sprawiedliwy żyć będzie dzięki swej wierności”. Stanowią one „sentencję dogmatyczną”, w myśl której życie sprawiedliwego opiera się „na jego wierności względem Prawa jako objawieniu Boga” (Gunnnew 1986, 414)¹.

2. Uczeni w Piśmie i faryzeusze w Mateuszowej Ewangelii

Właściwe zrozumienie skierowanego do uczniów wezwania Pana Jezusa, aby ich sprawiedliwość była większa niż uczonych w Piśmie i faryzeuszów, jeśli chcą wejść do królestwa Bożego (Mt 5,20) wymaga przynajmniej krótkiego naszkicowania obrazu działania i praktykowania sprawiedliwości obu tych grup, jaki wyłania się z Mateuszowej Ewangelii.

U Mateusza bowiem, jeśli porównamy go z pozostałymi synoptykami, rzuca się w oczy ostra krytyka wobec uczonych w Piśmie, a zwłaszcza wobec faryzeuszy. Praktycznie za nic atakuje Jan Chrzciciel „wielu faryzeuszy i saduceuszy”, którzy przychodzą do niego, aby przyjąć chrzest (Mt 3,7)². W opisie działalności Jana Chrzciciela w Ewangelii

¹ Nie podejmujemy tu problematyki niezawinionego cierpienia sprawiedliwego Cierpiącego Sługi Jahwe u Deuteroizajasza czy w Księdze Hioba.

² Jan Chrzciciel „mówił im: «Plemię zmiłowe, kto wam pokazał, jak uciec przed nadchodzącym gniewem? Wydajcie więc godny owoc nawrócenia, a nie myślcie, że możecie sobie mówić: „Abrahama mamy za ojca”, bo powiadam wam, że z tych kamieni może Bóg wzbudzić dzieci Abrahamowi. Już siekiera do korzenia drzew jest przyłożona. Każde więc drzewo, które nie wydaje dobrego owocu, będzie wycięte i w ogień wrzucone” (Mt 3,7b-10). W Mk 1,4- 11 nie ma mowy o faryzeuszach i saduceuszach.

wg św. Marka nie ma mowy o tych dwóch grupach (Mk 1,4-11) i w konsekwencji nie są one krytykowane przez Jana. Podobnie krytycznych słów Jezusa z Mt 12,34: „Plemię żmijowe! Jakże wy możecie mówić dobrze, skoro źli jesteście? Przecież z obfitości serca usta mówią” i z Mt 23,33: „Wężu, plemię żmijowe, jak wy możecie ujść potępienia w piekle?” nie znajdziemy u pozostałych synoptyków.

W relacji Mateusza za pewne wydarzenia odpowiedzialni są tylko faryzeusze. Dobrym przykładem jest narada przeciw Jezusowi „w jaki sposób go zgładzić” (Mk 3,6), w której u Marka uczestniczą faryzeusze i tzw. Herodianie, a u Mateusza (Mt 12,24) są to jedynie faryzeusze. Na korzyść faryzeuszki przemawia fakt, że nie odgrywają oni żadnej roli w późniejszym procesie – jeśli tak można go nazwać – i w zabiciu Jezusa³. Faryzeusze pojawiają się ponownie wraz z arcykapłanami u Piłata z prośbą o zabezpieczenie grobu Jezusa, aby uczniowie nie wykradli Jego ciała i nie oznajmili, że powstał z martwych (Mt 27,62-66).

Obraz faryzeuszów wylaniający się z Mateuszowej Ewangelii nie jest pozytywny. Można oczywiście postawić pytanie, czy ewangelista opisuje realną rzeczywistość, czy przejmując bądź tworzy stereotyp, a może czy robi jedno i drugie?). J. Cornelis de Vos proponuje następującą odpowiedź: Uczni w Piśmie i faryzeusze w Ewangelii wg św. Mateusza są stereotypami odpowiednich nauk i działań, które są „negatywem” w porównaniu z nauczaniem i działaniem Jezusa (Cornelis de Vos 2015, 114).

Nauczanie i działanie Jezusa jest znakiem przychodzącego królestwa Bożego, które stanowi centralny temat Ewangelii Mateusza. Aby wejść do królestwa Bożego, potrzebna jest – obok zgodności nauczania woli Bożej i postępowania według woli Bożej (por. Mt 7,21) – również właściwe nastawienie, postawa, „większa sprawiedliwość” (Mt 5,20). Ewangelia Mateusza oskarża uczonych w Piśmie i faryzeuszki, że nie robią tego, co mówią i że ich wewnętrzna postawa nie jest szczerą. W tym kontekście głównym zarzutem jest to, że są „hipokrytami” (Papaj 2021, 301-303), przy czym spornym pozostaje, co ten termin u Mateusza dokładnie: „obłudnicy”, „bezbożni”, a może jedno i drugie. W każdym bądź razie jako „hipokryci” uczni w Piśmie i faryzeusze zamykają sobie sami drogę do królestwa Bożego i nie tylko sobie, ale i tym, których werbują w swoje szeregi (Mt 23,15: „Biada wam, uczni w Piśmie i faryzeusze, obłudnicy, bo obchodzicie morze i ziemię, żeby pozyskać jednego współwyznawcę. A gdy się nim stanie, czynicie go dwakroć bardziej winnym piekła niż wy sami”) (Cornelis de Vos 2015, 115-116).

O uczonych w Piśmie wiemy właściwie niewiele (Schwartz, Scribes and Pharisees, 89-92). Nie jest do końca przesądzone, czy chodzi tu o jakąś stałą czy zawodową grupę, czy może byli jedynie ci, którzy mieli wiedzę o Piśmie. Możemy zakładać, że sam Mateusz był uczniem w Piśmie (Luz 1985, 76-77). To przecież w jego dziele znajduje się największa ilość cytatów z Pisma, jeśli porównamy jego Ewangelię z pozostałymi. i znajduje się W końcu większość cytatów z jego skryptu można znaleźć wśród Ewangelii. Potwierdzeniem

³ Nie było ich także w relacji Mk 14,53-65; 15,27-32a.

mógłby być również tekst Mt 13,52: „A On rzekł do nich: «Dlatego każdy uczony w Piśmie, który stał się uczniem królestwa niebieskiego, podobny jest do ojca rodziny, który ze swego skarbcza wydobywa rzeczy nowe i stare»”. Pojawia się jednak pytanie, czy chodzi tu o żydowskich uczonych w Piśmie, którzy dołączyli do grona wierzących w Chrystusa, czy o wierzących w Chrystusa, którzy byli uczonymi w Piśmie. Możliwe jest również, że ta informacja odnosi się do samego Mateusza. Jeżeli by tak było, to – zdaniem J. Cornelis de Vos – Mateusz był żydowskim uczonym w Piśmie (Cornelis de Vos 2015, 122)⁴.

3. Sprawiedliwość „większa”

W Kazaniu na Górze (Mt 5-7) Jezus występuje jako radykalny nauczyciel Prawa. W swoistym programowym wprowadzeniu do nauki o sprawiedliwości wobec ludzi (Mt 5,21-48) i wobec Boga (Mt 6,1-16; 6,7-13; 6,14-18) oraz sprawiedliwości w życiu codziennym (Mt 6,19-7,11) Jezus wypowiada słowa: „Nie sądziecie, że przyszedłem znieść Prawo albo Proroków. Nie przyszedłem znieść, ale wypełnić. Zaprawdę, bowiem powiadam wam: Dopóki niebo i ziemia nie przeminą, ani jedna jota, ani jedna kreska nie zmieni się w Prawie, aż się wszystko spełni. Ktokolwiek więc zniósłby jedno z tych przykazań, choćby najmniejszych, i uczyłby tak ludzi, ten będzie najmniejszy w królestwie niebieskim. A kto je wypełnia i uczy wypełniać, ten będzie wielki w królestwie niebieskim. Bo powiadam wam: Jeśli wasza sprawiedliwość nie będzie większa niż uczonych w Piśmie i faryzeuszów, nie wejdziecie do królestwa niebieskiego” (Mt 5,17-20).

Jezus radykalizuje swoje twierdzenia. On przyszedł, aby wypełnić Prawo, a nie je znieść. Zniesienie oznaczałoby uznanie poszczególnych przykazań lub całych części Prawa za nieistotne i nieważne. Wypełnienie zaś oznacza spełnianie i życie Prawem zgodnie z wolą Boga. Jezus chodzi o właściwe rozumienie Prawa i poprawne go nauczanie. Dalej następuje sześć antytez (Mt 5,21-48), które stanowią swoistą interpretację wcześniejszych słów.

Jezus nie jest tu właściwie nowym Mojżeszem, jak często twierdzono, ponieważ nie otrzymuje nowego Prawa, ale interpretuje Prawo Mojżeszowe i zobowiązuje do przestrzegania go. Na górze Jezus uczy ludzi Prawa tak, tak jak Mojżesz je przyjął i zrozumiał. Jednakże w przeciwieństwie do Mojżesza, nie musi go przekazywać, lecz może je wyłożyć w jego pierwotnym, radykalnym sensie. Ponieważ przez Jezusa zaczęło się królestwo Boże, jego uczniowie mogą również wstąpić na górę. Jezus nie przynosi nowego Prawa, ale poprzez swoją osobę zapewnia bezpośrednią bliskość Boga (Luz 1985, 188-191).

Poprzez słowa: „Bo powiadam wam: Jeśli wasza sprawiedliwość nie będzie większa niż uczonych w Piśmie i faryzeuszów, nie wejdziecie do królestwa niebieskiego” (Mt 5,20) Jezus czyni sprawiedliwość centralnym tematem Kazania na Górze.

⁴ Runesson 2008, 128, sugeruje, że Mateusz należał do faryzeuszów, a jego ostra krytyka wobec nich wynika z tego, że chce się uwolnić od swojej faryzejskiej przeszłości.

Jak należy rozumieć tę „większą sprawiedliwość” wyjaśnia Mateusz w trzech sekcjach. Najpierw w sześciu antytezach (Mt 5,21-48), w konkretnych przykładach ukazana jest sprawiedliwość wobec bliźnich, następnie przedstawione jest jej znaczenie przed Bogiem (Mt 6,1-18), a mianowicie w jałmużnie, modlitwie i poście, poprzedzone wezwaniem: „Strzeżcie się, żebyście uczynków pobożnych nie wykonywali przed ludźmi po to, aby was widzieli; inaczej nie będziecie mieli nagrody u Ojca waszego, który jest w niebie” (Mt 6,1) i wreszcie (Mt 6,19-7,12) podjęta zostaje kwestia sprawiedliwości w życiu codziennym, wprowadzona wezwaniem: „Starajcie się naprzód o królestwo i o Jego sprawiedliwość, a to wszystko będzie wam dodane” (Mt 6,33). (Schiefer, 2014, 28)

Sprawiedliwość jako centralny temat Kazania na Górze zapowiedziana zostaje w błogosławieństwach (Mt 5,3-12) i jest ściśle powiązana z bliskością królestwa niebieskiego. Już w pierwszym błogosławieństwie „ubogim w duchu” i w błogosławieństwie „cierpiącym prześladowanie dla sprawiedliwości” (Mt 5,10) obiecuje się królestwo niebieskie (Mt 5,10) bądź wielką nagrodę „w niebie” (Mt 5,11-12). To zapewnienie dotyczy również tych, którzy, „łakną i pragną sprawiedliwości” (Mt 5,6) i są miłosierni (Mt 5,7). Sprawiedliwość jest zatem wyrazem Bożego zbawienia i jednocześnie wezwaniem Bożym skierowanym do ludzi. Obietnica sprawiedliwości i wezwanie do poszukiwania sprawiedliwości warunkują się nawzajem (Stiewe i Vouga 2001, 33-40).

W wezwaniu do sprawiedliwości chodzi o spełnianie woli Boga wyrażonej w „Prawie i u proroków”. Wymaganie sprawiedliwości większej niż uczonych w Piśmie i faryzeuszów (Mt 5,20) nie przekreśla ich sprawiedliwości. Wobec bezgranicznej miłości i miłosierdzia Boga (por. Mt 6,7-13) i nadmiernej hojności Jego Opatrzności (Mt 6,25-34) sprawiedliwość większa wymaga od uczniów Jezusa odpowiedniej odpowiedzi, która nie będzie polegała na obłudnej sprawiedliwości wymiennej, lecz na duchu daru – w myśl logiki daremności (Zeilinger 2002, 63-70; Stiewe i Vouga 2001, 53-67).

W sześciu antytezach sprawiedliwość „większa” zostanie egzemplarycznie przeliterowana. Decydującym jest to, aby traktować bliźniego w jego indywidualnej podmiotowości jako rodzeństwo i się z nim pojednać (1. Antyteza: Mt 5,21-26), uznać jego „ja” (2. Antyteza: Mt 5,27-39), jak również zwracać uwagę na przyszłość osoby (3. Antyteza: Mt 5,31-32). Dalej wymaga sprawiedliwość większa jasności i szczerości komunikacji (4. Antyteza: Mt 5,33-37), a także gotowości rezygnacji z odwetu (5. Antyteza: Mt 5,38-42) oraz nie tylko miłości bliźniego, lecz także nawet wroga (6. Antyteza: Mt 5,43-48). (Stiewe – Vouga 2001, 79-98). Końcowe wezwanie do bycia doskonałym, „jak doskonały jest Ojciec wasz niebieski” (Mt 5,48) należy rozumieć w kontekście poprzedzających go antytez jako bycie „doskonale miłosiernym” wobec innych, ponieważ każdy człowiek jest adresatem nieskończonego miłosierdzia Bożego (Schiefer 2014, 30).

Podsumowując, można stwierdzić – podobnie jak wielu egzegetów – że ta wymagana przez Jezusa „większa” sprawiedliwość oznacza w wymiarze ilościowym zachowanie tego, co było dobre u uczonych w Piśmie i faryzeuszów, oczywiście bez dodawania nowych

przykazań. Dla uczniów Chrystusa jest jednak to „więcej”, a więc dążenie do doskonałości jako cel działań i starań (Mt 5,48). Natomiast w wymiarze jakościowym sprawiedliwość „większa” oznacza, że – inaczej niż u uczonych w Piśmie i faryzeuszy, których wnętrza są pełne złości – uczniowie Jezusa powinni wyjść „poza zewnętrzny konformizm” i postępować zgodnie z wewnętrznym wezwaniem do stawania się „dziećmi Ojca oraz do okazania we własnym życiu postawy Ojca [...] względem wszystkich” (Paciorek 2005, 234).

Literatura

- Arystoteles, 2007. *Etyka nikomachejska*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Cornelis de Vos, J. 2015. Schriftgelehrte und Phariseer im Matthäusevangelium: Das ambivalente Verhältnis des Matthäus zu seinem jüdischen Hintergrund. W: Niclas Förster - J.
- Cornelis de Vos (red.), *Juden und Christen unter römischer Herrschaft. Selbstwahrnehmung und Fremdwahrnehmung in den ersten beiden Jahrhunderten n. Chr.* (Schriften des Institutum Judaicum Delitzschianum; 10). Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht GmbH, 110-126.
- Dąbek, T. M. 2014. „Pan jest sprawiedliwy, kocha sprawiedliwość” (Ps 11, 7). *Sprawiedliwość – uczciwość – przyzwoitość w Piśmie Świętym*. Kraków: Uniwersytet Papieski Jana Pawła II.
- Fischer, S. 2014. Hiobsbotschaften – von guten Freunden und schlechten Ratgebern. Theologische Existenz als Beitrag zu einer holistischen Weltsicht. W: W. Engemann (red.), *Glaubenskultur und Lebenskunst. Interdisziplinäre Herausforderungen zeitgenössischer Theologie* (Wiener Jahrbuch für Theologie; 10). Wien: Vienna University Press, 71-86.
- Fischer, S. 2015. Der alttestamentliche Begriff der Gerechtigkeit in seinem geschichtlichen und theologischen Wandel W: H. Seubert, J. Thiessen (red.), *Die Königsherrschaft Jahwes* (Festschrift H. Klement; Studien zu Theologie und Bibel; 13). Wien: LIT Verlag, 61-74.
- Gunneweg, A. H. J. 1986. Habakuk und das Problem des leidenden צדק. *Zeitschrift für Alttestamentliche Wissenschaft*, 98, 400-415.
- Kleszcz, R. 1999. Co to znaczy „sprawiedliwość”? *Filozofia Nauki* 1-2 (25-26), 31-41.
- Luz, U. 1985. *Das Evangelium nach Matthäus. 1 Teilband Mt 1 – 7* (Evangelisch-Katholischer Kommentar zum Neuen Testament I/1). Zürich: Beniger Verlag - Neukirchener Verlag.
- Najda, A. J. 2016. Concern of the Family About Poor and Needing in the Bible. W: M. Przybysz-Zaręba, A. Regulska, A. J. Najda (red.), *Family Versus Post-Modernity Challenges. Upbringing. Problems. Assistance and Support* (Dissertations and Monographs; 1). Warszawa: Instytut Papieża Jana Pawła II, 69-79.

- Paciorek, A. 2005. Ewangelia według świętego Mateusza. Rozdziały 1 – 13. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz (Nowy Komentarz Biblijny. Nowy Testament I/1). Częstochowa: Edycja Świętego Pawła.
- Papaj, I. 2021. Jezus i faryzeusze. O początku i przypadkach stereotypu obłudnika. W: T. Szczerbowski (red.), *Język „okrągły jak pomarańcza”... Pamięci Profesor Krystyny Pisarkowej w 90. rocznicę Jej urodzin*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 301-311.
- Runesson, A. 2008. Rethinking Early Jewish-Christian Relations. Matthean Community History as Pharisaic Intragroup Conflict. *Journal of Biblical Literature*, 127, 95-132.
- Schiefer, M. 2014. Herausforderung oder Überforderung? „Größere Gerechtigkeit“ im Neuen Testament als Kontrastzeichen des Reiches Gottes. W: Institut für Religionspädagogik der Erzdiözese Freiburg (red.), *Globales Lernen – Soziale Gerechtigkeit*. Freiburg: Institut für Religionspädagogik der Erzdiözese Freiburg, 26-31.
- Schwartz, S. 1992. “Scribes and Pharisees, Hypocrites:” Who are the “Scribes” in the New Testament? W: D. R. Schwartz, *Studies in the Jewish Background of Christianity*. (Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament; 60). Tübingen: Mohr Siebeck, 89-101.
- Šimo, H. 2009. *O sprawiedliwości. Koncepcja inspirowana wynikami polskiej filozofii analitycznej*. Katowice: Uniwersytet Śląski.
- Stiewe, M., Vouga, F. 2001. *Die Bergpredigt und ihre Rezeption als kurze Darstellung des Christentums* (Neutestamentliche Entwürfe zur Theologie; 2). Tübingen: A. Francke.
- Wojciechowski, M. 2005, *Księga Tobiasza czyli Tobita. Opowieść o miłości rodzinnej. Wstęp, Przekład z oryginału, komentarz* (Nowy Komentarz Biblijny. Stary Testament; XII). Częstochowa: Edycja Świętego Pawła.
- Zeilinger, F. 2002. *Zwischen Himmel und Erde: Ein Kommentar zur „Bergpredigt“ Matthäus 5-7*. Stuttgart: Kohlhammer.